मळा. लाकडांचे ढलपे म्हणजे स्वार्थादिक. अंगारा म्हणजे ईश्वराच्या साक्षीने जाळलेल्या स्वार्थाची पवित्र राख.

"कच्ची मडकीसुद्धा जीवमान असे तो देवाची फुलबाग फुलवू शकतील. भक्तिप्रेमाच्या मळ्याची शिंपण करू शकतील. स्वार्थाचे साचलेले ढलपे एक दिवस पेट घेऊन दुसऱ्यांची घरेही जाळू शकतील किंवा यज्ञाचा अग्नीही प्रदीप्त ठेवू शकतील. ज्यात स्वार्थाचा, लोभाचा, वासनांचा लवलेशही नाही तेच केवळ कपाळी धारण करण्याच्या योग्यतेचे. पवित्र. मंगल."

मंडळी म्हणू लागली, "आपल्या गावाचे भाग्य थोर, म्हणून ही मूर्ति पुन्हा परत आली. आमच्या मनातील सर्व शंकांचे निरसन आपल्या आचरणाने करून सर्वांच्या घरची झाली. परंतु हे आम्हास उमगलेही नाही. म्हणूनच की काय काल आम्हा सर्वांच्या डोळ्यांत त्यांनी झणझणीत अंजन घातले. तेलाशिवाय-सुद्धा बाबा मशिदीत दीपोत्सव करू शकतात हे सर्वांना नाइलाजाने दाखवून दिले.

"आता तुम्ही पाहालच की उरलेसुरले गावातील टवाळखोरही येथे येतील. बाबांची क्षमा मागून आम्हाप्रमाणेच त्यांच्या चरणांचे दास होतील. आपले सर्वस्व त्यांच्या चरणी अर्पण करतील. कारण पाणी नेहमी समुद्राच्या त्या, महातीर्थाच्या दिशेने वाहात असते. त्याला गंगेचे पावित्र्य आणून योग्य दिशा दाखविणारे मात्र कोणी तरी हवे असते. ती विभूति आता या शिरडीस लाभली. हे फुटके अडाणी खेडे आता गंगोत्रीप्रमाणे पवित्र झाले."

श्रीसाईभक्तांची श्रद्धास्थाने

श्रीसाईभक्तांची श्रद्धास्थाने ही नवीन लेखमाला श्रीसाईलीला एप्रिल १९७४ च्या वर्षारंभ अंकापासून क्रमशः प्रसिद्ध करीत आहोत. श्रीबाबांच्या असंख्य भक्तांना ही नाविन्यपूर्ण सचित्र लेखमाला निश्चित वाचनीय व संग्राह्य वाटेल.

—संपादक

आस

तुझ्या दर्शनाची ओढ मज विठ्ठला लागली
आस माझी पुरवावी विनवितो मी माउली ।।

तुझ्या कृपाछत्राखाली देईं निवारा आसरा
नित्य तुझे गुणगान मज गाऊं दे ईश्वरा ।।

टाळ, मृदंग वीणेचे घुमूदेत सूर दूर
भाव भक्तीच्या लयीत नाचू देत रे नूपूर ।।

तुझ्या सेवेमाजी देवा धूप कर्पूर जळती
परी भक्तीची ती वलये तुझ्या भवती फिरती ।।

नाम तुझे घेता घेता, सरो माझे हे जीवन
घेईं माझ्या रे आत्म्यास, तुझ्या मध्यें सामावून ।।

—वसंत ल. गोखले.

ओढ

सखी, ओढ हरीची लागली
गडे ! तहान भूक माझी हरपली ।। ध्रु. ।।

असे जरी तो भारी नटखट
पडली जेव्हां माझी गाठ
भक्तीची ज्योति मनीं उजळली ।। १ ।।

प्रहर दुपारी यमुनातीरी
तो घुमवीत असतां मधुर बांसरी
मी होईन त्याची साउली ।। २ ।।

नंदसुताचा छंद लागला
जपून ठेविन हृदयीं त्याला
माझी-काया हरीरूप जाहली ।। ३ ।।

वसंत ल. गोखले.

"सर्वजीव साई के प्यारे"

असे सांगणारा—

संत कबीर

लेखक :—**विनायक पाठक**

काळाची गरज :

काळाची नितांत गरजच साधुसंतांच्या जन्माला कारणीभूत होत असते. ज्या ज्या वेळीं धर्मावर उदासीनतेचे सावट पडते, धर्माचा नाश होतो आणि अधर्म माजतो त्या त्या वेळी प्रत्यक्ष भगवंतच साधुसंतांच्या रूपात अवतार घेत असतो.

यदा यदा हि धर्मस्य ग्लानिर्भवति भारत। अभ्युत्थानमधर्मस्य तदात्मानं सृजाम्यहं ।।
या गीतेतील भगवंताच्या आश्वासनाचा हाच गर्भितार्थ असावा असे दिसते.

तात्कालीन परिस्थिति :

अलाउद्दीन खिलजी, महंमद तुघलक, तैमूरलंग आदींच्या आसुरी आक्रमणांनी हिंदु समाज खिळखिळा होऊन गेला होता. त्याला जीविताची शाश्वती उरली नव्हती. त्या नैराश्याची फलश्रुति म्हणजे त्याचा स्वाभाविक कल ईश्वर भक्तीकडे झुकूं लागला. तो ईश्वराची आळवणी-आराधना करूं लागला. पण ईश्वरी आराधनेनेही प्राप्त परिस्थितींत काही बदल होत नाही असे दिसल्यावर मात्र हिंदु समाजात तीव्र वैफल्याची भावना निर्माण झाली व तो हळू हळू आस्तिकतेकडून नास्तिकतेकडे वळू लागला. अशा हिंदु समाजाच्या मानसिक ओढाताणीच्या अवस्थेतच कबीररूपी दैदीप्यमान तारा भारताच्या क्षितिजावर उगवला.

संक्षिप्त चरित्र :

कबीराच्या जन्माविषयी बऱ्याच दंतकथा प्रचलित आहेत. असे म्हणतात की— कबीराचा जन्म एका ब्राह्मण विधवेच्या पोटीं झाला. पण लोकलज्जेमुळें अथवा लोकभयामुळें त्या विधवेनें हें नवजात बालक जन्मताच फडक्यात गुंडाळून एका झुडपात टाकून दिले. रस्त्यावरून जाणाऱ्या एका अपत्यहीन नीरू-नीमा नामक

कोष्टी दांपत्याला ते बालक दिसले. त्यांनी ते गोजिरवाणे अर्भक प्रेमाने उचलून घरीं नेले व त्याचे संगोपन केले.

तसें पाहिले तर कबीराची जीवनविषयक प्रमाणभूत सत्य माहिती खूपच कमी उपलब्ध आहे. आणि जी काही माहिती आज उपलब्ध आहे ती पुष्कळशी सांगोपांगीवरूनच एकत्रित केली गेलेली दिसते. तथापि कबीराच्या जन्मासंबंधी कबीर पंथीयांत खालील गीत प्रमाणभूत मानले जाते:—

"चौदह सौ पचपन साल गए
चंद्रवार एक ठाठ ठए
जेठ सुदी वरसायत को
पूनममासी तिथि प्रगट भए।।"

म्हणजेच संवत् १४५५ साला नंतरच्या येणाऱ्या १४५६ च्या ज्येष्ठ शुक्ल पौर्णिमेला सोमवारी कबीराचा जन्म झाला असे ग्राह्य मानण्यात येते.

आपल्या मातापित्या संबंधींचा कुठलाच संदर्भ कबीराच्या काव्यात सांपडत नाही. तथापि स्वतः कोष्टी असल्याचा व बनारसचा राहणारा असल्याचा संदर्भ त्यांच्या खालील पद्यांत आढळतो:—

"जाति जुलाहा मति को धीर
हरषि हरषि गुण रमै कबीर
मेरे रामकी अभैपद नगरी"

"कहै कबीर जुलाहा
तूं ब्राह्मन मैं काशीका जुलाहा।।"

विधवा ब्राह्मण स्त्रीच्या पोटी जन्म व मुसलमान कुटुंबात पालनपोषण या दोन्हीं गोष्टींमुळे कबीरांच्या जीवनांत हिंदु आणि मुस्लीम अशा दोन्हीं संस्कृतींचा मनोहर संगम आढळून येतो हे मात्र खरे!

कबीरांचे बालपण मगहर या गावीं झाले. आयुष्याच्या उत्तरार्धात ते काशीस वास्तव्य करते झाले पण त्यांच्या जीवनाची इतिश्री मात्र मगहर या गावीच झाली. कारण सिकंदर लोदीच्या राजहट्टामुळे कबीराला काशी सोडून मगहरची वाट धरणे क्रमप्राप्त झाले. या संदर्भात :—

"तोरे भरोसे मगहर बसिया । मेरे तनकी तपन बुझाई ।"

हा कबीराच्या एका पदातील उल्लेख बोलका आहे.

सद्‌गुरूच्या शोधात :

असे म्हणतात की तरुणपणीच आपली भजनें, गीते गाऊन कबीर लोकांना उपदेश करीत फिरत असत. पण त्यांना लोक 'निगुरा' (म्हणजे बिनगुरूचा चेला) म्हणून चिडवीत. ज्याने कोणा गुरूचा उपदेश ग्रहण केला नाही तो दुसऱ्यांना काय उपदेश करणार? म्हणून लोक त्यांचा उपहास करूं लागले. अशातच "गुरुबिन कौन बतावे बात"? ची तीव्र जाणीव कबीराला झाली व त्याचीच अभिव्यक्ति त्यांच्या खालील पद्यांत स्पष्ट झालेली आढळते.

"गुरु बिन चेला ज्ञान न लहै ।
गुरु बिन इह जग कौन भरौसा
काके संग ह्वै रहिए?" ॥

गुरुकृपेमुळे अशक्य ते शक्य होऊं शकते असा कबीरांचा दावा त्यांच्या खालील ओळीत दृष्टिगोचर होतो—

"गुरुप्रसाद सुई कै नाकै
हस्ती आवै जाहि ॥"

ही कबीरांची अनुभूति **"मूकं करोति वाचालं पंगुं लंघयते गिरिम्"** सारखीच नव्हे का? या निस्सीम श्रद्धेतूनच कबीरांनी रामानंदांचा गुरूपदेश घेतला. या संदर्भात कबीर गंगाघाटाच्या एका पायरीवर पडून राहिले असता त्यांना रामानंदांचा पदस्पर्श झाला व त्यांनी 'राम राम' म्हणतांच तोच गुरुमंत्र समजून कबीरांनी रामानंदांना मानसगुरु केल्याची एक आख्यायिका प्रसिद्धच आहे.

कबीरांचा एकेश्वरवाद :

कबीरांनी जीवनभर **"निरगुण राम निरगुण राम जपहुं रे भाई"** असाच उपदेश केला. कबीराची रामविषयक कल्पना व भारतीय ब्रह्मभावना या दोन्हींची खूपच जवळीक प्रतीत होते.

हिंदु-मुस्लीम ऐक्याचा पुरस्कर्ता :

कबीरांना हिंदु, मुसलमान, सूफी आदि संत फकीरांचा सत्संग लाभला होता. त्यामुळे हिंदूंच्या भाव-भावनांप्रमाणेच मुसलमानांच्याही जीवनमूल्यांचे मनोहर मिश्रण कबीरांच्या जीवनात व पर्यायाने काव्यात आढळते. त्यांनी जरी आपल्या पद्यातून भारतीय ब्रह्मवादाला साकार केले असले तरी ते रूप साकारण्यासाठी त्यांनी जी विश्लेषणात्मक वर्णने केली आहेत ती मुस्लीम एकेश्वरवादाशी मिळती जुळती

आढळतात. हिंदु-मुस्लीम ऐक्याचा पुरस्कर्ता म्हणून कबीरांचा गौरवानेच उल्लेख करावा लागेल.

कबीरांचे तत्त्वज्ञान :

श्रीगौतमबुद्ध प्रणीत "दुःख-सत्य" सिद्धांताप्रमाणेच कबीरांचाही एक तसाच सिद्धान्त होता आणि तो म्हणजे "दुनिया भाँडा दुःख का भरी मुँहा मुँह मूष।" हा सगळा संसार म्हणजे फक्त दुःखाचेच माहेरघर आहे! माया हीच वासनांना जन्म देणारी म्हणून परिणामी माणसाचा अधःपात करणारी आहे असे सांगताना कबीर एके ठिकाणी म्हणतात :—

"इक डाईन मेरेमन बसे
नित उठि मेरे जिय को उसै
या डाईन के लरिका पाँचरे
निसिदिन मोहि नचावे नाचरे।"

या मायेचे काम, क्रोध, लोभ-मोह, मद आणि मत्सर हे पाच कुपुत्र माणसाच्या नाशासच कारणीभूत होतात. कबीरांचे वरील पद गीतेतील

"ध्यायतो विषयान् पुंसः संगस्तेषूपजायते।
सङ्गात् संजायते कामः कामात् क्रोधोऽभिजायते॥
क्रोधाद् भवति संमोहः संमोहात् स्मृतिविभ्रमः।
स्मृतिभ्रंशाद् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात् प्रणश्यति॥

या श्लोकांशी तंतोतंत सहमत असलेले आढळते.

"सबै जीव साई के प्यारे" :

कबीरांचा रोष जाती-पाती, धर्म-अधर्म, स्पृश्यास्पृश्य वगैरे संकुचित वृत्तींवर व अंधश्रद्धा, रूढिवादावर असलेला आढळतो. "सबै जीव साई के प्यारे" ही कबीरांची शिकवणूक होती. धार्मिक सुधारणा व सामाजिक सुधारणा यांचा अन्योन्य संबंध आहे अशी कबीरांची धारणा होती. हिंदूंची मूर्तिपूजाविषयक अवडंबरे, शिवाशिवीचे स्तोम, मुसलमानातील चुलतबहिणीशीं लग्न करण्याची चाल वगैरे जे जे अमंगल दिसले त्याची परखड शब्दात त्यानी हजेरी घेतली.

कबीरांची काव्यरचना :

कबीरांची पदें, साक्या, दोहे वगैरेप्रकारची बरीच काव्यरचना आहे. त्यांनी आपल्या निरनिराळ्या साक्यांतून जनसमाजाच्या लौकिक आचरणाचे विश्लेषण केलेले आढळते, तर पदांमधून धार्मिक सिद्धांतांसंबंधीचें विवेचन व उपदेश केलेला

आढळतो. प्रगाढ अनुभूति हा कवीरांच्या काव्याचा स्थायीभाव असून त्यांची बहुतेक सगळी पदे गेयतेच्याही कसोटीवर उतरणारी आहेत.

कबीर फारसे शिकलेले नसल्यामुळे त्यांच्या काव्यात धेडगुजरी भाषेचा दोष आढळतो. निरनिराळ्या जातीतील साधुसंतांचा फकीरांचा समागम व परस्परांतील वैचारिक आदान प्रदानामुळेही हा दोष आला असेल. तीव्र अनुभूति आणि उत्कट भावनोद्रेक शब्दबद्ध करताना त्यानी उर्दू, फारसी, संस्कृत शब्दांचा सर्रास उपयोग केला आहे.

कबीर चौरा

जे जे उत्तम उदात्त, उन्नत ते ते सर्व ग्रहण करावे ही सर्वसमावेशक वृत्ती असणाऱ्या या संत कवीच्या मृत्यूविषयीही मोठी मजेदार आख्यायिका आहे. कवीरांचे हिंदु मुसलमान दोन्ही शिष्य असल्यामुळे मृत्यूनंतर त्यांच्या शवाचे दहन करायचे की दफन यावरून दोन्ही जमातीत वादंग माजले व त्या वादंगाची मजल एकमेकांवर तलवारी उपसण्यापर्यंत गेली. पण जन्मभर ज्यांनी हिंदु-मुस्लीम ऐक्याचा पुरस्कार केला त्यांच्या आत्म्याला ते सहन झाले नाही, आणि आकाशवाणी झाली "खोट्या प्रतिष्ठेसाठी भांडू नका. माझ्या प्रेतावरची चादर तर काढून बघा ! " आणि काय चमत्कार ? त्या चादरीखाली होता फक्त फुलांचा ढीग. त्या फुलांचा अर्धा अर्धा हिस्सा दोन्ही जमातींनीं वाटून घेतला. मुसलमानांनी आपल्या हिश्शाची फुलें मगहर या ठिकाणी पुरून त्यावर एक कबर उभारली. व हिंदूंनी आपला फुलांचा वाटा दहन करून त्याची रक्षा काशीला समाधिस्थ केली. अजून ती समाधी काशीस "कबीर-चौरा" या नावाने प्रसिद्ध आहे.

—×—

लक्षात ठेवा

—अनुवादक :–श्री. हे. घ. कुलकर्णी

(" कल्याण " मासिकाच्या सौजन्याने)

१) सुखाची अपेक्षा करतां परंतु मिळत नाही यांचे मुख्य कारण म्हणजे चित्ताची अशांती, आणि अशांतीचे मुख्य कारण भगवंतावर विश्वास न ठेवणे आणि अनास्था. त्याचप्रमाणे विषयसुखात विश्वास आणि आस्था विषयसुख प्राकृतिक पदार्थ आहे जो स्वाभाविकपणेच अपूर्ण, अनित्य आणि विनाशी आहे.

२) प्राकृतिक विषयांनी शांतिसुखाची अपेक्षा करणारा कोणत्याहि परि-स्थितीत संतुष्ट होऊ शकत नाही. विषयसुखांच्या अभावामुळे अशांती, दुःख प्राप्त होते; परंतु जेव्हां जेव्हां प्राकृतिक विषय पदार्थांची प्राप्ती होत असते, तेव्हां विषयांची आवश्यकता आणि त्यांना प्राप्त करण्याची इच्छा वाढत जात असते. इतकी अनावश्यक आवशक्यता वाढते की, मनुष्याला क्षणभर देखील शांती मिळू शकत नाही व शांती-शिवाय सुख मिळत नाही.

३) जेवढी विषयांची आवशक्यता वाढत जाते तेवढीच त्यांना प्राप्त करण्याची इच्छा आणि क्रिया होत असते. आणि विषय-भोगांनी माणसाचा विवेक झाकला जातो, तेव्हां तो विवेकभ्रष्ट होऊन हजारो मार्गांनी आणि जलदगतीने नाशाकडे ओढला जातो.

४) विवेकभ्रष्ट माणूस, होणाऱ्या परिणामांना विसरतो; ह्याचे काय फळ मिळेल? हे विचार करण्याची त्याच्या बुद्धीत शक्तीच राहात नाही. तो सहजपणे दुष्कर्म करण्याकडे प्रवृत्त होत जातो; ज्यांना तो स्वतः पूर्वी वाईट समजत असे, ती दुष्कर्मे त्याच्या जीवनाला दुष्कर्ममय बनवितात.

५) जेव्हां माणसाची बुद्धि भ्रष्ट होते तेव्हां त्याला सर्व वाईटच दिसत असते. त्याची नजर वाईट वस्तूवर, वाईट कर्मावरच फक्त केंद्रित झालेली असते व त्यांना तो आपल्या कार्यसिद्धीसाठी आवश्यक साधन मानतो, एवढेच नव्हे तर त्यांना आपल्या आदरणीय वस्तू मानतो. ह्या अवस्थेत त्याची वस्तुतः चांगल्या कामांत, सत्पुरुषांच्या संगतीत, सत्स्थानांत, चांगल्या गोष्टीत, चांगल्या अभ्यासात आणि चांगल्या वाता-

वरणाबद्दल फक्त तिरस्कारच उत्पन्न होत नाही परंतु हे सर्व त्याला व्यर्थ दिसतात. त्याचप्रमाणे वाईट व त्याज्य गोष्टीत त्याचे मन रमते. तो चांगल्या सहवासांत राहणेच पसंत करीत नाही.

६) अशा चांगल्या गोष्टींना वाईट व वाईट गोष्टींना चांगला समजणारा विपरीत बुद्धीचा मनुष्य दुःखापासून सुटका करण्यासाठी सतत विचार करीत असतो; कर्म करीत असतो परंतु तो जे करतो त्यापासून दुःखाची आणखीच वृद्धि होते. त्याचे चंचल मन निरंतर सुखाच्या खोट्या, दुःख निर्माण करणाऱ्या विषयसुखांतच लागलेले असते. त्याच्या जीवनांत अंधकार, दुश्चिंता, अशांति, अधर्म यांचा फैलाव होतो. त्यांच्या उपद्रवाने त्याला भौतिक असफलता प्राप्त होऊन मृत्यूपेक्षाहि कठीण अशा अवस्था प्राप्त होत असतात. असफलतेतही त्याची विषयसुखलालसा, त्याची दुश्चिंता, अशांति, अधर्म आणि अंधकार वाढत जातो. अशा अशांत, चिंतामय व पापमय स्थितींत त्याच्या आयुष्याचे दिवस पूर्ण होत जातात. आणि मृत्युस्थितीतहि तो शेकडो-हजारो दुश्चिंतांनी आणि दुर्भावनांनी फसून फार मोठ्या दुःखाचा त्रास सहन करून पापांचे ओझे बरोबर घेऊन यमदरबारात प्रवेश करतो.

७) ह्याप्रमाणे या माणसाची मृत्यूनंतर दुर्गति होते; त्याला दुःख-ताप व अज्ञानी आसुरी अशी योनि प्राप्त होते; आणि त्यानंतर भीषण अशा नरकयातना भोगाव्या लागतात. मनुष्य जीवनाची ही अवस्था फार भयानक अशी व सर्वांत वाईट अशी आहे.

८) मनुष्यजीवनाचे सार्थक यांत आहे की—मनुष्य मानव जातीचे खरे साधन-भगवत्प्राप्तीचा लाभ घेणे—ज्यामुळे सर्व अशांति, सर्व चिंता आणि सर्व दुःखांपासून मुक्त होऊन परमानंदमय अक्षय भगवत् स्थितीला प्राप्त करणे. हे केव्हां घडेल..? विषय भोगांविषयी वैराग्य आणि तिरस्कार प्राप्त झाल्यावर आणि भगवंताविषयी प्रेम व विश्वास संपादन केल्यावर !

"शिव."

——*—*

(३) कोण दुजा गुन्ता उकलाया ?

चंचल पवनी कांपे काया
नाही मुरारी तुजला माया ॥ ध्रु.॥
इथे उभी मी यमुनाकाठी
तरी न दिससी तू जगजेठी !
भिवविति मजला संध्याछाया. १
सवत्स धेनू घरीं परतल्या
हवे तयांना जल पाजाया !
इथे गुंतले तुजसी राया. २
हिणवितील मज सख्या गवळणी
गेली ही आणाया पाणी !
सखा जिवाचा कीं शोधाया ? ३
गुंतुनियां मन हरिसी पडले
जिवाशिवाचे नाते जडले !
कोण दुजा गुन्ता उकलाया ? ४

—श्री. तु. नाईक

॥ श्रीसाईप्रसन्न ॥

॥ साईकृपा ॥

सर्व प्रकारच्या जुनाट रोगांवर खात्रीपूर्वक इलाज !

जुनाट संधिवात, उसण, शूळ, गॅस्ट्रिक आजार, दमा, ब्लडप्रेशर, अल्सर, स्त्रियांचे आजार, मधुमेह, व सर्व प्रकारचे लहान मुलांचे आजार, यांवर खात्रीपूर्वक इलाज केला जाईल. रुग्णांनी आपले वय, रोगाचे वर्णन, व किती वर्षे रोग आहे हें लिहिल्यास पोस्ट पार्सलने औषधे पाठविली जातील. रोगाप्रमाणे औषधाचे कोर्स करून रोग बरा केला जातो. घेण्यास सुलभ व गुणकारी औषधयोजना. अनुभव हीच खात्री. सर्वप्रकारच्या रुग्णांनी अवश्य फायदा घ्यावा.

पोस्टेजसह कोर्स किंमत एक महिना रु. ४०—३०, दोन महिने रु. ७५—६०, तीन महिने रु. १००—५०, मनीऑर्डर किंवा चेक स्वीकारले जातात. औषधाबरोबर तीं घेण्याची रीत व माहिती कळविली जाते. लिहा / भेटा :—संचालक, साई (सेवाश्रम) दवाखाना, साईसदन, कॅनरा बँकेमागें, शिवाजीउद्यान, शहापूर, बेळगांव.

श्री गोंदवलेकर महाराज—व्यक्तिदर्शन

(चालू लेखमाला)

श्री. पु. मु. अत्रे

काळे नांवाचे शाळाइन्स्पेक्टर गोंदवल्यावरून पुष्कळदां जात असत. श्रीमहाराजांचा पारमार्थिक अधिकारही त्यांनी अनेकांकडून ऐकला होता. पण ते फक्त अध्यात्माच्या चिकित्सेतच रस घेणारे असल्यामुळे कधींहि श्रीमहाराजांच्या दर्शनास थांबले नव्हते. त्यांच्या कुटुंबाला सांधेदुखीनें पंगूपणा आला होता व त्यावर औषधांचा मारा केला तरी गुण येत नव्हता. सत्पुरुषाच्या कृपेनें कांहीं झाले तर पहावे या विचाराने शेवटी ते कुटुंबाला घेऊन प्रथमच श्रीमहाराजांच्या दर्शनास आले व आपला हेतु निवेदन केला. श्रीमहाराजांनी एक काढा लिहून दिला. त्यामुळे काही दिवसांनी त्या बाई बऱ्या होऊन गोंदवल्यास पायी जाऊन त्यांनी श्रीमहाराजांच्या चरणांवर डोके ठेवले. काळ्यांनाही महाराजांची योग्यता प्रत्ययास आली. पुढे त्यांना अनुग्रह घेण्याची उपरती झाली, पण तो साक्षात् देवाकडूनच मिळावा असा त्यांचा आग्रह होता. श्रीमहाराजांनी त्यांना काही दिवसांनी सकाळींच स्नान करून येण्यास सांगितले तेव्हां त्यांना आनंद झाला. स्नान करून त्यांनी मनोभावानें श्रीरामरायाची षोडशोपचारे पूजा केली. श्रीमहाराजांनी कागदावर 'श्रीराम जय राम जय जय राम' हा मंत्र लिहिलेला कागद मारुतीच्या तोंडाला तेल-शेंदरानें चिकटवून उजवा कान तिथे लावण्यास श्री. काळे यांस सांगितले व त्यांनी ते केले. तेव्हां त्यांना 'श्रीराम' हा शब्द स्पष्टपणे ऐकायला आला व आपल्याला देवाकडूनच नाम मिळाल्याचे समाधान त्यांना झाले.

भाऊसाहेब तुम्ही इकडे कुठें ?

रामनवमीच्या उत्सवाला श्रीराम महाराजांनी बेलधडीस यावे अशी श्रीब्रह्मानंदांनी, आणि श्रीदत्ताची प्रतिष्ठापना करण्यास यावंगलला यावे अशी शिवदीक्षितांनी

विनंती केल्यावरून ते गदगला सन १९०१ च्या एप्रिल महिन्यांत गेले. गदगला श्रीब्रह्मानंदांचे वास्तव्य बरीच वर्षे होते. त्यांचे वैराग्य, तपश्चर्या व ब्रह्मनिष्ठा यामुळे ते कर्नाटकांत आदर्श सत्पुरुष मानले जात होते. त्यांचे गुरुदेव येणार म्हणून प्रतिष्ठित व अधिकारी मंडळी श्रीमहाराजांना स्टेशनवर सामोरी गेली होती. जनार्दनपंत आठवले या प्रसिद्ध वकिलांच्या घरी उतरण्याची सोय केली होती. दिवाणखान्यांत बैठक घातली होती. गादीवर लोडाला टेकून श्रीमहाराज बसले व त्यांच्या डाव्या उजव्या बाजूला मंडळी बसली. भाऊसाहेब केतकर उजव्या बाजूस समोरच होते. त्यांच्याकडे श्रीमहाराजांची दृष्टि जाऊन त्यांनी विचारले, " भाऊसाहेब, तुम्ही इकडे कसे ? " त्यांना नांवाने हाक मारल्याने ते बुचकळ्यात पडले; कारण आपण तर त्यांना भेटलेले आठवत नाही आणि हे तर घरगुती बोलत आहेत ! तेव्हां श्रीमहाराजांनीच २५ वर्षांपूर्वीच्या गोंदवल्याच्या आठवणी दिल्या व विचारले, " गीतेचा नववा अध्याय रोज वाचता का ? " " होय, बहुतेक वाचतो " असे भाऊसाहेबांनी म्हटल्यावर श्रीमहाराज म्हणाले, "म्हणूनच इतक्या वर्षांनी आपली पुन्हां भेट झाली ! " दुसऱ्या दिवशी ते म्हणाले, " महाराज, सर्वांपेक्षा 'माझा हक्क' जास्त आहे. आपण सर्वांनी माझ्याकडे यावे. " श्रीमहाराज म्हणाले, " आलो असतो, पण या मंडळींनी मला येथे आणले आहे तेव्हां त्यांच्याकडेच राहणे योग्य दिसेल. परत येतांना मी जरूर तुमच्याकडे येईन. " नंतर बेलधडीला जाऊन रामनवमी व हनुमज्जयंती झाल्यावर श्रीमहाराज शंभर मंडळींसह भाऊसाहेबांच्याकडे उतरले. सरकारी बंगल्याच्या अंगणात प्रशस्त मांडव घातला होता. बंगल्यात विहीर खोदण्याचा मुहूर्त श्रीमहाराजांनी कुदळ मारून केला. विहिरीला भरपूर पाणी लागले---इतके की गांवातील लोक ते हलके व पाचक म्हणून अद्याप पिण्यासाठी नेत असतात. श्रीरामहाराजांच्या पुनर्भेटीचा योग भाऊसाहेबांना त्यांच्या ५० व्या वर्षी आला म्हणून ते मंडळींना म्हणाले, " काय सांगू तुम्हाला ! हरवलेली आई मुलाला अनेक वर्षांनी भेटली म्हणजे जे काय त्याला होते तसे मला झाले आहे ! आता पेन्शन घेतल्यावर काय करावे याची मला मुळीच विवंचना राहिली नाही. गोंदवल्यास जायचे, पेन्शन श्रीमहाराजांच्या हवाली करायची व ते सांगतील तशी कालक्रमणा करायची ! "

पुढे श्रीमहाराज यावंगलला गेले. येथे शिवदीक्षितांच्या परिश्रमांनी दत्तमंदिराची वास्तुपूजा व मूर्तीची प्राणप्रतिष्ठा श्रीमहाराजांच्या करवीं झाली. चार दिवस उदंड अन्नदान झाले. एक विहीर बांधली होती तिला खर्च फारच झाला,

पाणीही खूप लागले, पण मचूळ. म्हणून शिवदीक्षितांनी श्रीमहाराजांना विहीर पाहण्याची विनंती केली. ते म्हणाले, भगवंताच्या चरणांशी मचूळ पाणी असेलच कसें ? विहिरीत श्रीदत्ताचे तीर्थ घाला." असे म्हणून स्वतःच विहिरीत तीर्थ सोडले आणि पाणी काढून चूळ भरली व म्हटले, "पाणी तर गोड आहे ! " सर्वांना तसाच अनुभव आला.

श्रीमहाराज मनुष्य नाहीत, साक्षात् मारुती आहेत ! :

कुच्चीला ज्यांच्याकडे श्रीमहाराज उतरले होते तेथे एक उत्सव सुरू झाला. रोज हजारो लोक दर्शनाला येत व त्यांच्या पारमार्थिक आणि प्रापंचिक समस्यांचे निराकरण समाधान मिळेतोंपर्यंत होत असे. पण प्रत्येकाला शेवटी रामनाम घेण्याचा श्रीमहाराज उपदेश करीत. कृष्णाजीपंत भागवत नांवाचे एक चिकित्सक गृहस्थ होते. त्यांचे मत असे की, "कलियुगात माणसे इंद्रियाधीन आहेत. तेव्हां जे आपणाला भगवद्भक्त म्हणवतात ते भोंदू, धूर्त व स्वार्थी असून लोकांच्या भोळेपणाचा फायदा घेतात व कष्ट न करतां त्यांच्या जिवावर गलेलठ्ठ होतात." श्रीमहाराजांच्या साधुत्वाची परीक्षा घेण्याचा कृष्णाजीपंतांनी निश्चय केला. तीन दिवस ते श्रीमहाराजांच्या दर्शनास येऊन व एका कोपऱ्यात बसून महाराज काय करतात हे बारीक नजरेने पहात होते. त्यांना असे समजून चुकले की प्रपंचाच्या संवादाशिवाय ज्ञान, वैराग्य इत्यादि पारमार्थिक बाबतीत हे काहीएक बोलतच नाहीत, तेव्हां हे साधु निश्चित नाहीत. असा विचार करून पंत श्रीमहाराजांना म्हणाले, "बुवा, हे तुम्ही काय मांडले आहे ? लोकांना नादी लावून व त्यांच्या जिवावर रोज पक्वान्ने झोडून पुष्ट होण्याचा धंदा सोडा, नाहीतर तुमचे साधुत्व तरी दाखवा." आनंदून श्रीमहाराज म्हणाले, "आपले बोलणे मला एकदम पटले, पण काय हो, माझ्याजवळ जे आहे ते तुम्हाला दाखवल्यावर तुम्ही मला काय द्याल ?" पंतांनी उत्तर दिले, "जर तुमचे खरे साधुत्व माझ्या अनुभवास आले तर तुमच्या चरणी मी आपला जीव ओवाळून टाकीन !" श्रीमहाराज फक्त 'बरे' म्हणून स्वस्थ बसले. दुसऱ्या दिवशी पंत दिसले नाहीत म्हणून त्यांना घेऊन येण्यास महाराजांनी एकाला पाठविलें. कपाळशूल उठल्यामुळे पंत डोके करकचून आवळून त्रस्तपणे पडले होते. पण निरोप ऐकून कसेबसे ते श्रीमहाराजांकडे आले. त्यांनी नमस्कार केल्यावर महाराजांनी सहज पंतांच्या डोक्यावरून हात फिरवतांच त्यांच्या वेदना पार गेल्या. श्रीमहाराज म्हणाले,

" मला चिकित्सक लोक मनापासून आवडतात. आतां तरी तुम्हांला खात्री माझी पटली का ? " पंत लगेच त्यांना उडवून म्हणाले, " छे छे ! यांत काय खात्री पटण्यासारखें आहे ? यांत ' साधुत्व ' कोठे आहे ? हा मंत्रतंत्राचा प्रकार दिसतो ! " श्रीमहाराज म्हणाले, " अगदी योग्य सांगितलेत तुम्ही. पण मला असे सांगा की सामान्य माणसा-जवळ नसणारी अशी कोणती गोष्ट साधूजवळ असते व ती ओळखायची कशी ? " या विषयावर दोघांचा चांगला दीड तास संवाद चालला होता. एकाएकी पंत ' अरे बापरे ! ' असे ओरडून जे धूम पळू लागले ते गांवाबाहेर आल्यावर थकले म्हणून थांबले. तेव्हां कोठे मागून हाक मारीत येणारा माणूस त्यांना उमगला. तो म्हणाला, ' श्रीमहाराज तुम्हाला बोलावताहेत ! तुम्ही एकाएकी धावत का सुटला ? " पंत म्हणाले, " अहो, काय सांगू ? ते माणूस नाहीत, प्रत्यक्ष मारुति आहेत ! मला ते चक्क तसे दिसले. त्यांच्यासमोर यायचा मला धीरच होत नाही ! " बोलतांना सारखे लट् लट् कापून अडखळत होते. त्यांना कसाबसा धीर देऊन श्रीमहाराजांकडे आणले. पहातात तो काय श्रीमहाराज अगदी सौम्य व शांत ! तात्काळ त्यांना ढसाढसां रडू फुटले व त्यांनी महाराजांच्या चरणांवर लोळण घेतले. श्रीमहाराजांनी त्यांना अभय देऊन उठविले व म्हटले, " पंत, तुम्ही, फार भाग्यवान आहांत. तुम्ही अखंड नाम घ्या. ज्याच्या मुखीं राम आहे त्याच्या हृदयांत मी आहें. "

अक्कलकोटच्या श्रीस्वामी समर्थांचे पट्टशिष्य श्रीकाळबोवा देखील श्रीमहा-राजांबद्दल बोलतांना एकदा म्हणाले, " रामरायाच्या डाव्या बाजूला एक लहानशी खोली आहे. त्यांत पलंगावर केवढें मोठें माकड बसलें आहे ! अरे बापरे ! ! हा तर रामदास हनुमान ! ! !

(अपूर्ण)

साईमहिमा

अवताली भवताली, दाटला उदीचा धूर
साईसामर्थ्याचे, हे शिर्डी पंढरपूर ॥ ध्रु. ॥

साई सामर्थ्याचे मला दिसतं पंढरपूर
साई साई नामाचा चालला गजर
दासगणू महाराज, करिती साईचे कीर्तन
वेडा दिनू नाचे, साईच्या स्मरणांत
साई सामर्थ्याचे, स्मरण सर्व भाविकांत ॥ १ ॥

भक्ताच्या संकटवेळी, श्रीसाई धावतात
भक्ताची चिंता, स्वतः निवारतात
भक्ताच्या भल्याकरितां, श्रीसाईजागृत
वेळी दृष्टान्त देऊन, भक्तांना तारितात ॥ २ ॥

साईचे चिंतन, हेच आमुचे जीवन
साई साई म्हणतां, होई मन प्रसन्न
साईच्या नामाचा, केवढा प्रताप
साईच्या स्मरणानें, मी झालों क्लेशमुक्त ॥ ३ ॥

उदीचा महिमा, काय वर्णूं मी नाथा
स्मरुनी भालीं लावितां, हरली भवभय व्यथा
उदीच्या प्रतापानें, रोग पीडा होई दूर
खऱ्या निष्ठावंताची, होईल क्लेशपीडा दूर ॥ ४ ॥

साईच्या कृपेनें, मी होईन संकट मुक्त
जन्मोजन्मीं घडो सेवा, साईच्या भक्तींत
साईच्या कृपेविन, वेडा होईल दिनूदास
दयाळू साईनाथ, संकटीं तारतील दिनूस ॥ ५ ॥

साईभक्त
दिनकर शिर्के
५१/१६१८, नेहरुनगर
कुर्ला (पूर्व) मुंबई–२४.

"अनंत-पूजन"

संसारातील कथा अखेरी संसारीच्च विरणार।
अपूर्णतेतिल राज्यचि अवघे अपूर्णचि असणार ॥ १ ॥

मृगजळातल्या जलप्राशाने तृषा कशी शमणार।
तसेच चित्रातील अन्नाने उदर कसे भरणार ॥ २ ॥

कटु बीजातील अंकुरातुनि कटुता उद्‌भवणार।
शुद्ध बिजाचे पोटी परंतु गोडिच रसरसणार ॥ ३ ॥

अविवेकातिल संभ्रमामध्ये अतृप्तीच वसणार ।
अंगीकृत हा खेळ आशेचा अपेशीच ठरणार ॥ ४ ॥

पूर्वदिशेतिल अनुपम शोभा पूर्वेसचि दिसणार ।
ईशकृपेचे वैभव सारे भक्तचि अनुभविणार ॥ ५ ॥

अंतरंगिचे अनंत-पूजन अभंगचि असणार।
विसर्जनाचे बंधन मोक्षी कधी न संभवणार ॥ ६ ॥

" भगवान श्रीसाईनाथार्पणमस्तु "

शाम जुवळे

नमन श्रीदत्तगुरु शतबार

त्रिगुणात्मक यह त्रिमूर्ति गुरुदत्तावतार
नमन श्रीदत्तगुरु शतबार ॥ टेक ॥

ब्रह्मा विष्णु और महेश्वर
अनसूया के सुपुत्र सुन्दर
"गुरुचरित्र" के नित्य पठन से टूटे बंध हजार ॥ १ ॥

"दत्तमंत्र" का घोष करे हम
अंतरमन का दूर करे तम
मन-मंदिर में होवे दर्शन "दत्तगुरु" साकार ॥ २ ॥

ध्यान गुरु का, मैंने पाया
पुलकित मेरी सुंदर काया
आनंदित हो बहते आंसू नैनों से हर बार ॥ ३ ॥

जो करते हैं गुरु की सेवा
मिलता उनको सुन्दर मेवा
गुरुकृपा से नैया उनकी लगती भव के पार ॥ ४ ॥

—राधाकृष्ण गुप्ता "चेतन"
डोंबिवली (पूर्व)

अनंतता

(गुरुदेव न्यायरत्न विनोद यांच्या अभंगावरील विवेचन)

' जरा जाऊ पुढे, ' असे सांगूनिया
निर्जन स्थळी या, आणिलीत
असा तुमचा हेतू, मला नव्हता ठावा
साधलात कावा, तुम्ही मात्र
कुठे ही का न्या ना, मिळेल ना प्रीती
जरी मी सांगाती, जन्मजन्मी
मी ही अनंतता, तुमचे ते जीवित
सदा मर्यादित, असायाचे

(अ. सं. पृ. ३३)

भक्तिमार्गात ' श्रवणं, कीर्तनं, विष्णोः स्मरणम् पादसेवनम् ।, ' अर्चनं वंदनं दास्यम्, सख्यं आत्मनिवेदनम् ॥ अशी नवविधा भक्ति सांगितलेली आहे. साधक याच्याही काकणभर पुढे जाऊन परमेश्वराशी एकरूपच होतो. ईश्वरी साक्षात्कारा-करिता एक एक पाऊल टाकीत टाकीत पुढे जावे लागते. की, ज्या ठिकाणी एक परमेश्वर स्वरूपाशिवाय अन्य काही दिसतच नाही. भगवंताने असे सांगितले आहे की " यद् गत्वा न निवर्तन्ते तद्धाम परमं मम " म्हणजे साधक माझ्याप्रत आल्यावर पुन्हा परत जावयाचा उरणारच नाही. याचाच अर्थ त्याला पुनर्जन्म नाही. परंतु या ठिकाणी सुद्धा तो विवक्षित मर्यादेपर्यंतच येतो व माझ्या चरणी लीन होताच त्याचे जन्ममरण वगैरेचे गूढ संपते. तीच जणु काही त्याची अनंतता असते. अशा वेळी ती अनंतताच त्याला सांगू लागते की ' हे साधका, आपण जरा पुढे जाऊ असे सांगत सांगत मला तुम्ही या एकांत स्थळी म्हणजे या जगताच्या उगमाशी घेऊन आलात. एक प्रकारे मला तुम्ही फसवलेच आहे परंतु या फसविण्यातही तुमची, या अनंततेचे म्हणजे माझेच, म्हणजे या ब्रह्मगोलाचे गूढ उकलण्याची उत्कटता, आतुरता मला दिसून आली. हीच उत्कटता, हेच प्रेम मला जन्मोजन्मी मिळत राहो. परंतु परंतु येथून पुढे जन्म नाही; तेव्हा आपले हे एकरूपत्व अखंडतेने मर्यादित राहो.

निवेदक—चिपळूणकर गुरुजी.

शिरडी–वृत्त

नोव्हेंबर १९७३

या महिन्यात श्रीसाईबाबांचे समाधी दर्शनाकरिता बाहेरगावची भक्त मंडळी बरीच आली होती. शिवाय महिन्यांतील काही गुरुवार, रविवार व सुट्टीचे दिवशी अलोट गर्दी उत्सवाप्रमाणे झाली होती. काही कलाकारांनी श्रीपुढे हजेरी दिली ती खालीलप्रमाणे :—

कीर्तन :— १) संस्थान गवयी काव्यतीर्थ श्री. ग. वि. जोशी शास्त्री यांची कीर्तने नेहमीप्रमाणे झाली.

२) ह. भ. प. लक्ष्मणबुवा वाघचौरे, मु. शिर्डी यांचे कीर्तन झाले.

प्रवचन :— १) ह. भ. प. निवृत्ति हनुमंतराव पाटील गोंदकर, मु. शिर्डी यांचे प्रवचन झाले.

गायन, वादन वगैरे कार्यक्रम १) कु. प्रभा अत्रे, मुंबई. २) श्री. उत्तम नाना शिंदे, जामखेड. ३) श्री. शाहीर बळीराम दांडूक, मुंबई. ४) श्री. रमेश त्रि. मराठे, गोवा. ५) सौ. शोभा गुर्टू, मुंबई. ६) श्री. नारायणराव इन्दोरकर; मुंबई. ७) श्री. अनंत राणे, मुंबई. ८) श्री. पुष्पराज रा. कोष्टी, मुंबई, ९) श्री. अशोक म्हात्रे, मुंबई. १०)सौ. मीरा कल्याणी, मुंबई. ११) श्री. सत्यसाई भजन मंडळी, पुणे. १२) श्री. अनंतराव का. पेडणेकर, मुंबई. १३) श्री. अंकुश कृ. मालवणकर; मुंबई १४) श्री. शंकरराव प. भरवळ, मुंबई. १५) श्री. एम्. व्ही. रामचंद्रन, बंगलोर.

कार्तिकी महाएकादशी :— कार्तिकी महाएकादशी निमित्त श्रींचे समाधिमंदिरात कीर्तन, रात्रौ श्रींचे पालखीची गावातून मिरवणूक भारूड, गारूड कार्यक्रम झाले.

तुलसीविवाह :— श्रीद्वारकामाईत तुलसीविवाह कार्यक्रम सालाबादप्रमाणे झाला.

सन्माननीयांच्या भेटी :—

१) मा. श्री. के. व्ही. शेषाद्री, व्हाईस चेअरमन महाराष्ट्र स्टेट ट्रान्सपोर्ट कार्पोरेशन, मुंबई.

२) मा. श्री. एम्. डी. कांबळी, चॅरिटी कमिशनर महाराष्ट्र राज्य मुंबई.

३) मा. श्री. एन्. एल्. अभ्यंकर जज्ज प्रेसिडेंट इंडस्ट्रियल अॅण्ड लेबर कोर्ट, मुंबई.

४) मा. श्री. भारदेसाहेब, माजी सभापती महाराष्ट्र विधानसभा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.

हवापाणी :—पहाटे गारठा पडू लागला आहे. हवा चांगली आहे. रोगराई काही नाही.

साईभक्त श्री. श्रीराम सातर्डेकर यांचा सत्कार

यंदांच्या दसरा उत्सवात शिर्डी येथे मुंबईतील एक गायक श्री. श्रीराम विष्णू सातर्डेकर यांनी आपल्या भक्तिगीत गायनाचा कार्यक्रम श्री. बाबांच्या समाधिमंदिरात सादर केला. श्री. सातर्डेकर हे रामनवमी, गुरुपौर्णिमा व दसरा या तिन्ही उत्सवप्रसंगी मुद्दाम शिर्डीस येऊन आपल्या गायनाचा कार्यक्रम करतात. यंदांचा त्यांचा हा ५१ वा कार्यक्रम होता व या प्रसंगीं कोर्ट रिसिव्हर श्री. का. सी. पाठक यांचे अध्यक्षतेखाली त्यांचा सत्कार करण्यात येऊन ३५२ रु. ची प्रेमाची भेट त्यांना अर्पण करण्यात आली. या सत्कारात श्री. मालपेकर व श्री. तातू देसाई यांनी प्रामुख्याने भाग घेतला होता.

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडीची प्रकाशनें

श्री साईबाबा संस्थान, शिरडी यांच्या प्रकाशनांच्या किमती कामाच्या सोईकरतां दि. १५–११–७३ पासून पुढीलप्रमाणें ठरविण्यात आल्या आहेत.

१.	श्री साई सच्चरित (मराठी)	रु.	८-००
२.	श्री साई सच्चरित (इंग्रजी)	रु.	५-००
३.	श्री साई सच्चरित (गुजराती)	रु.	४-५०
४.	श्री साई सच्चरित (हिंदी)	रु.	४-२५
५.	श्री साई सच्चरित (कानडी)	रु.	४-२५
६.	श्री साईबाबा जीवितचरित्रम् (तेलगू)	रु.	८-००
७.	श्री साईनाथ स्तवनमंजिरी व सुमनांजलि (मराठी)	रु.	०-२०
८.	दासगणूकृत ४ अध्याय (मराठी)	रु.	०-२५
९.	सगुणोपासना (मराठी किंवा गुजराती)	रु.	०-२०
१०.	श्री. प्रधानकृत चरित्र (इंग्रजी)	रु.	१-००
११.	श्री साईलीलामृत (मराठी)	रु.	२-००
१२.	सचित्र साईबाबा	रु.	१-००
१३.	शीलधी (मराठी)	रु.	०-२०
१४.	साईबाबा : अवतार व कार्य (अ. य. धोंड)	रु.	१-७५
१५.	शिरडी दर्शन (६६ फोटोंचा आल्बम)	रु.	२-००
१६.	श्री साईलीला मासिक (मराठी किंवा इंग्रजी)		
	प्रत्येकी वार्षिक वर्गणी	रु.	६-००
	" किरकोळ अंकास –	रु.	०-६०
१७.	मुलांचे साईबाबा (द. दि. परचुरे) (मराठी)	रु.	०-५०

*

वरील प्रकाशनें मिळण्याची ठिकाणें :—

१. व्यवस्थापक, श्रीसाईबाबा संस्थान, पोस्ट शिरडी, जिल्हा अहमदनगर.

२. मुंबई ऑफिस, साई निकेतन, ८०४-बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, पिन :– ४०० ०१४.

Regd. No. MH/BYC/26

Sai Baba Tutorial Academy's

Inter Arts Classes

(1943)

Kshatriya Niwas, Portuguese Church, Girgaon,
Opp. Lakhani Book Depot, Bombay 4. Tel. 354337

*

The only special Inter Arts Classes in Bombay

*

100 % Results last 20 consecutive years.

*

Logic, Economics, English, French, Etc.

*

Taught with exhaustive cyclostyled notes.

*

Probable questions with class-getting answers issued every year for the University Examination with 100 % accuracy.

*

Patronised by children of Ministers, Supreme Court, High Court, Small Cause Court Judges, Presidency Magistrates and eminent industrialists.

FRESH BATCHES :—
Starting from 3rd December 1973
HURRY UP ! LIMITED ADMISSIONS !

मुद्रक : **श्रीमती लक्ष्मीबाई नारायण चौधरी**, निर्णयसागर प्रेस,
४५-डीई, ऑफ टोकरसी जीवराज रोड, शिवडी, मुंबई–१५.
संपादक व प्रकाशक : **श्री. का. सी. पाठक**, 'साई निकेतन', डॉ. आंबेडकर रोड,
खोदादाद सर्कलजवळ, प्लॉट नं. ८०४ बी, दादर, मुंबई १४.

श्री साईलीला

द्वारकामाईतील विश्रान्ति स्थान

फेब्रुवारी ६० पैसे १९७४

अनुक्रमणिका-फेब्रुवारी १९७४

१. संपादकीय– नित्य आणि नूतन	
२. ॐ चे व्यावहारिक महत्त्व	श्री. का. वा. सहस्रबुद्धे
३. श्रीसाईनाथ महाराज ललित चरित्र	श्री. र. श्री. पुजारी
४. नमस्कार माझा तुम्हां साइनाथा	श्री. बाबुराव गांडोळे
५. श्रीसाईगीतमाला गीत ५ वे	श्री. मधुकर जोशी
६. श्रीस्वामी स्वरूपानंद	डॉ. रा. य. परांजपे
७. मन राख मानवा शांत शांत	श्रीमती लक्ष्मीतनया
८. भ्रांति पडे मूढासी	,,
९. संत सूरदास	श्री. विनायक पाठक
१०. रामगीतांजलि	श्री. दिवाकर घैसास
११. नित्य मी जिवंत	श्री. चिपळूणकर गुरुजी
१२. श्रीगोंदवलेकर महाराज व्यक्तिदर्शन	श्री. पु. मु. अत्रे
१३. 'वस्तुमात्रामध्ये नारायण'	डॉ. के. भ. गव्हाणकर
१४. श्रीगुरुनानक गीतांजलि	श्री. 'चेतन'
१५. शिरडीवृत्त.	
विशेष फोटो :—शिरडीदर्शन	पृ. २

मुखपृष्ठ : द्वारकामाईत दीड वीत रुंदीची एक फळी टांगलेली असे चिंध्यांनी. त्या फळीवर बाबा झोपत. पण तिथे ते कसे चढत व तिथून ते कसे उतरत हे मात्र कुणालाही दिसले नाही.

श्री सा ई वा क्सु धा

जगा लावावें सत्पथीं । हेचि साईलीलेची कृती ॥

चित्तचि काम चिंतन । क्षण न उगले चिंतनावीण ।
विषय दिल्या त्या विषयचिंतन । गुरुचिंतन त्या गुरुदिधल्या ।। १२१ ।।
तरी सर्वेंद्रियांचे करूनि कान । ऐकिलें जें गुरुमहिमान ।
तें सहज स्मरण सहज भजन । सहज कीर्तन साईचें ।। १२२ ।।
पंचाग्निसाधन यज्ञयाग । मंत्र–तंत्र–अष्टांगयोग ।
द्विजांसीच हे शक्य प्रयोग । काय उपयोग इतरांना ।। १२३ ।।
तैशा नव्हेत संतकथा । सकलां लाविती त्या सत्पथा ।
भवभयाची हरिती व्यथा । निज परमार्था प्रकटती ।। १२४ ।।
संतकथा श्रवण मनन । परिशीलन वा निदिध्यासन ।
द्विज शूद्र वा स्त्रीजन । येणें पावन होतात ।। १२५ ।।

साईसच्चरित---अध्याय १० वा

श्रीसाईलीला

[शिरडी संस्थानचे अधिकृत मासिक]

वर्ष ५२ वे] फेब्रुवारी १९७४ [अंक १०

: संपादक :

श्री. का. सी. पाठक

वार्षिक वर्गणी रु. ६–०० (ट. ख. सह)

किरकोळ अंक रु. ०-६० फक्त.

: कार्यालय :

साईनिकेतन, प्लॉट नं. ८०४ बी, डॉ. आंबेडकर रोड, दादर, मुंबई १४.

पिन : ४०००१४ दूरध्वनी : ४४३३६१

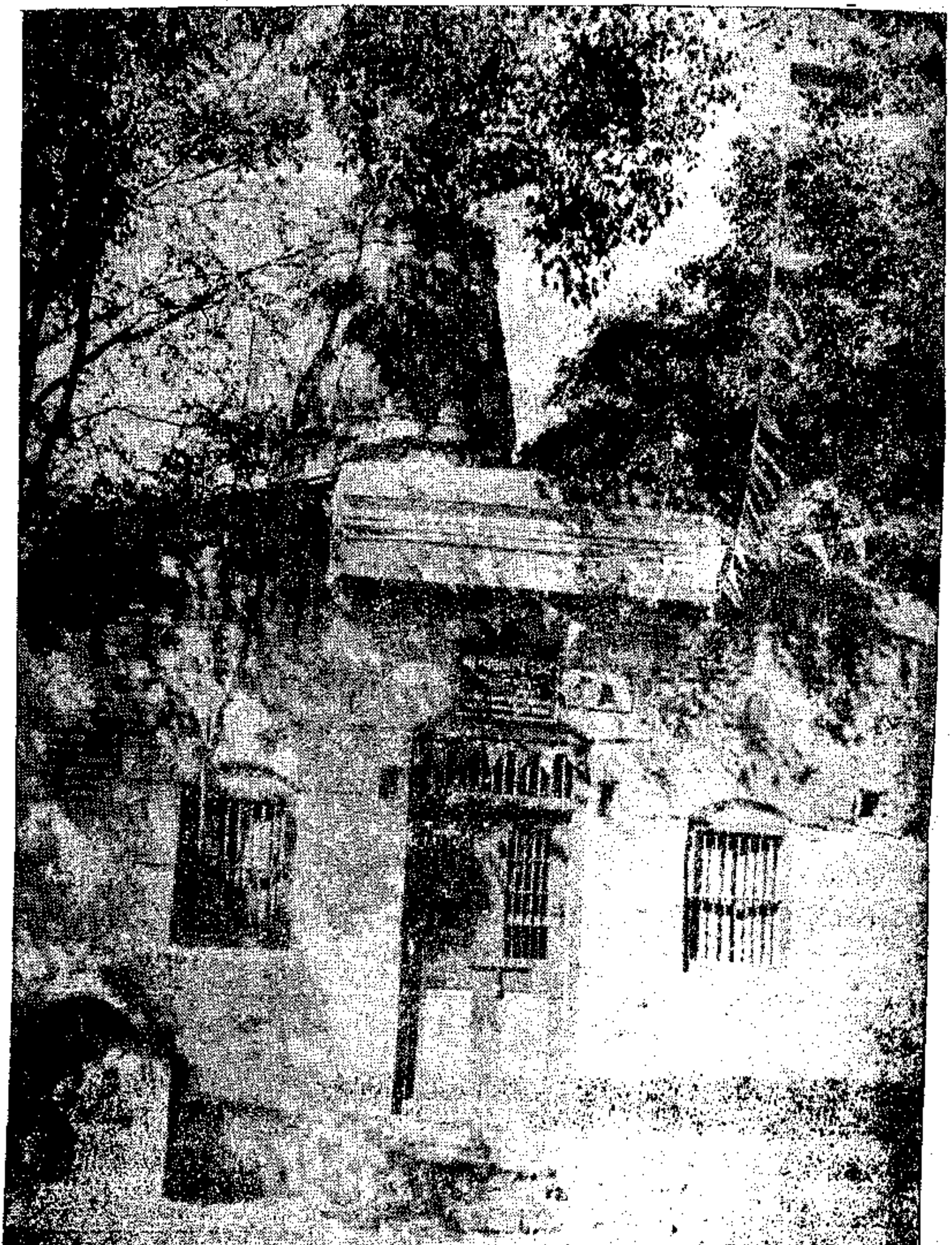

खंडोबा मंदिर पवित्र धाम
जिथें बाबांस पडलें 'साई' हें नाम
खंडोबा मंदिर पवित्र धाम
जहाँ बाबांको मिला 'साई' यह नाम
Here, at Khandoba's shrine,
Baba was first named 'Sai' the Divine.

संपादकीय

नित्य आणि नूतन

आपल्या मनाला नव्या नव्या गोष्टींचे आकर्षण असते तितकेच जुन्या गोष्टींचेही प्रेम असते. ही एक विलक्षण प्रवृत्ति आहे. 'जुने ते सोने' असे म्हणत म्हणत आपण उगवत्या दिवसाची वाट पहातच असतो. एकामागून एक क्षण आपल्या अनुभूतीतून जात असतात आणि आपण त्यातून काहीतरी शिक्षण घेत घेत, बरे वाईट निवडीत निवडीत, आणि सुखाची आशा धरीत पुढे पुढे काय नवीन अनुभूती असेल याची वाट पहात असतो. भूतकाळातील सुखदुःखांच्या स्मृतींचे 'संचित' गाठोडे आपल्याजवळ नेहमीच असते. त्या वजनाखाली मन जरी दबलेले दिसले तरी उपभोगावयास मिळालेल्या आनंदाच्या व सुखाच्या प्रसंगांचे स्मरण तितक्याच प्रकर्षाने मनाला गुदगुल्या करीत असते. अशा प्रकारे भूतकाळातून मनाचा प्रवास भविष्यकाळाकडे होत असतो आणि वर्तमानकाळ हा जो क्षणमय आणि नित्य निकटच असतो त्याची पूर्णपणे तेथल्या तेथेच अनुभूती आपण पूर्णपणे घेऊ शकत नाही. आपल्या मनातील सुखदुःखांविषयीचे जे मूल्य नित्य बाळगलेले असते त्या मूल्यमापनाचा प्रभाव नव्या अनुभवांवर पडतोच पडतो. आपल्या सर्व स्वार्थाच्या किंवा परहिताच्या प्रेरणा मनातील कोणत्या पूर्वभूमिकेतून उद्भवत असतात ते पाहिले तर नूतन म्हणून जे काही असेल त्याला आपण खरोखरीच्या मोकळ्या मनाने सामोरे जातच नाही असे दिसून येईल. कुटुंब, शेजारीपाजारी, जात, धर्म, देश, हवामान, ऋतू आणि आपल्या मनाची त्या वेळची "ओढ", इत्यादि अनेक गोष्टींचा कमीअधिक प्रभाव आपल्या वर्तमान काळातील अनुभूतीवर पडतो. मनाचा समतोल त्यामुळे बिघडतो. आणि समतोलपणा म्हणजे ईर्ष्या व तिटकारा यांपासून, क्रोध, लोभ, मत्सर, काम, इत्यादींपासून मुक्तीच होय. ज्याप्रमाणे संथ पाण्यातच यथातथ्यपणे प्रतिबिंब पडते तसे समतोल मनातच सत्य, नित्य व नूतन अशा वर्तमानकाळाचे प्रतिबिंब पडू शकते. अशा समतोलपणातून होणारे सर्व कार्य मुक्तिप्रदच असते. असे मन त्रिकालातीत असते.

ॐ चे व्यावहारिक महत्त्व

—लेखक—योगाचार्य का. बा. सहस्त्रबुद्धे

हरदासवाडी, ठाणे (पूर्व) नं. ३.

ॐ काराचे वैभव, उपनिषदे, गीता आणि इतर बऱ्याच ग्रंथांनी मुक्त कंठाने गाइले तरी त्यातल्या त्यात दशोपनिषदातील मांडूक्य नांवाचे उपनिषद हे केवळ ॐ कारालाच वाहिलेले आहे.

वास्तविक अशा विषयावर लिहिण्याइतपत माझ्यासारख्या एका योग-विद्यार्थ्याला अधिकार नाही, हे मी प्रथमच नमूद करतो. अधिकाराने लिहिण्याचा आव आणण्याचा व विषयावर विस्ताराने लिहिण्याचा उद्देशही अभिप्रेत नाही. पण आमच्या रोजच्या योग कार्यक्रमात ॐ चा उच्चार आम्ही करतो म्हणून ही लिहिण्याची स्फूर्ति झाली.

सर्वसामान्य व्यक्तीला शक्य तितक्या थोडक्या व सुबोध रीतीने ॐ काराची माहिती उपलब्ध करून द्यावी एवढाच उद्देश आहे. ॐ या मंत्राचे महत्त्व व अर्थ श्रीकृष्ण भगवद्गीतेत सांगतात :–

ॐ इत्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ।

यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥८॥१३॥

जो सर्व द्वारांचा निरोध करून मनाला हृदयात स्थिर करून व दोन भुवयांच्या मध्यभागी आपल्या प्राणवायूला निश्चल करून योगाभ्यासामध्ये स्थिर होतो आणि निर्विकार ब्रह्माचा वाचक जो ॐ हे अक्षर एक आहे ते उच्चारून माझे स्मरण करीत देहाचा त्याग करतो तो उत्तम गतीला जाऊन पोहोचतो.

ॐ हे एकाक्षर ब्रह्म आहे—**तस्य वाचकः प्रणवः** असे पातंजल ऋषींनी सांगितले आहे. ॐ कार म्हणजेच प्रणव. हा एक प्राचीन वैदिक काळांतील मंत्र आहे. प्रत्येक स्तोत्र व मंत्राची सुरुवात ॐ पासूनच होते.

ॐ हा मंत्र आमच्या गुरुदेवांनी (पू. सत्यानंद स्वामी मुंगेर, बिहार) अजपाजप-ध्यान व रोजच्या कार्यक्रमांत ३, ११, १३ किंवा १०८ वेळेस म्हणण्यास शिकविला आहे.

ॐ कार ३।। मात्रांचा आहे अ उ म आणि अनुस्वार ही अर्धमात्रा होय.

ॐ काराचे महत्त्व पूज्यपाद श्रीमत् आद्य शंकराचार्य यांचे परमगुरू पूज्यपाद गौडपादाचार्य आपल्या एका कारिकेत सांगतात :—

अकारे नयते विश्वमुकारश्चापि तैजसम् ।
मकारश्च पुनः प्राज्ञाऽर्धमात्रे विद्यते गतिः ।।१–२३ ।।

अकार विश्वाचे ज्ञान करून देतो, उकार तजसाची, मकार विद्यादानाची आणि ज्या ठिकाणी मात्रा नाहीशा होतात त्या ठिकाणी म्हणजे तुर्या अवस्थेत जन्ममृत्यु प्रवास संपतो.

ॐ काराचे वर्णन करताना ज्ञानदेव म्हणतात :—

जया ॐ काराचि कुशी । अक्षरे होती अ,उ, मकारेसी ।। ज्ञानेश्वरी अ. ९, ओ. २७६.
संत शिरोमणी ज्ञानदेवानी ॐ हा सर्व मंत्रांचा राजा आहे असे सांगितले आहे. ॐकाराच्या उपासनेचे ऐहिक व पारमार्थिक वैभव साधकाला साध्य करता येते पण त्याला साधना अत्यंत नियमित असावी लागते.

प्रभु रामचंद्राने आपल्या परमभक्त हनुमानाला ॐ काराचे स्वरूप सांगितले होते. या ॐ काराचे ज्ञान व महत्त्व साधारण जनामध्ये जेव्हा कमी होत चालले त्यावेळी श्रीमत् शंकराचार्य, ज्ञानेश्वर, स्वामी विवेकानंद, स्वामी रामतीर्थ, स्वामी शिवानंद, पू. जनार्दन स्वामी, पू. सत्यानंद स्वामी, साईबाबा यांच्या सारख्या थोर पुरुषांनी त्यांचे गुणगान करून पुनरुत्थान केले आणि याची प्रतिष्ठा कायम राखली.

माझ्या माहितीत ॐ च्या साधनेत म्हणण्याच्या दोन पद्धती आहेत.

१) ॐ म्हणायच्या अगोदर छातीत पूर्ण श्वास भरून घ्यायचा (पूरक) नंतर श्वास सोडत (रेचक) असताना अ, उ हे स्वर ॐ पैकी ३/४, नंतर श्वास संपत आला की १/४ म म्हणून मंत्र संपवायचा—कमीत कमी एक ॐ ३५ सेकंद म्हणण्याची संवय झाली पाहिजे. असे ॐ ३,११,१३ किंवा १०८ वेळा जपावे. मनाला भ्रूमध्यात केंद्रित करावे.

२) ॐ काराचा जप त्याचे स्वरूप, खास भाव व अर्थ ध्यानी घेऊन मग करावा. जप करणाराला मनाची अतीव एकाग्रता लागते. अंतःकरणावरील आवरणे हळूहळू नष्ट होतात.

ॐ चा जप करावा.

जपाचे तीन प्रकार वैखरी (तोंडाने मोठा शब्दोच्चार) मध्यमा (तोंडातल्या तोंडात हळूहळू आवाज) व पश्यंती (मानसिक मनातल्या मनात) या तिन्हींत मानसिक चे महत्त्व जास्त १०८, १० हजार किंवा १ कोटी जप केल्याने आत्मसाक्षात्कार झाल्याची उदाहरणे आहेत.

साधक प्रणवाशी तादात्म्य पावतो.एकचित्त होतो. त्यांच्या अर्थाशी एकरूप होतो– ज्याप्रमाणे साबणाच्या सान्निध्याने त्याच्या पाण्याच्या आस्तित्वाने वस्त्रातील व इतर जिनसामधील मलीनता धुतली जाते त्याचप्रमाणे ॐ कारामुळे मनाचे मालिन्य, विचारांची घाण धुतली जाते व धूत वस्त्राप्रमाणे मन स्वच्छ व शुद्ध होते. साधकांनी अभ्यास करून अनुभव घ्यावा.

तुम्ही ओंकाराचा जप करा किंवा कोणताही मंत्र जप करा पण त्यात सातत्य पाहिजे. त्यामुळे मानसिक व अध्यात्मिक संस्कारात वाढ होते. हा जप सातत्याने केल्यास विषय वासना क्षीण होतात, व मनुष्याचा ओढा दैवी संपत्तीकडे वळतो, सात्त्विक विचार जागृत होऊन वाढ होते.

ॐ चा जप किंवा उच्चार अत्यंत भाविकतेने सकाळी ब्राह्ममुहूर्तावर उठून शुचिर्भूत होऊन काया-वाचा-मने करावा. बाहेरचे विचार मनात येऊ देऊ नयेत. हा जप देवघरात किंवा एखाद्या स्वच्छ जागी बसून (सुखासन, पद्मासन किंवा सिद्धासन) करावा. साधनेच्या अगोदर देहाची व मनाची स्वच्छता व शुचिता ठेवावी. अभ्यासाने या गोष्टी साध्य होतात. स्त्रियांनी सुद्धा ती साधना अवश्य करावी. क्रोध, राग, द्वेष व इतर विकार नाहीसे होतात. मन निर्विकार करून जप करावा म्हणजे मानसिक बल स्मरणशक्ति-सहनशीलता वाढते. असा बराच लाभ होतो. या उपासनेचे फळ बऱ्याच गोष्टीवर अवलंबून असते. पूर्वसुकृत–गुरुकृपा आणि साधकाच्या साधनेची भिन्नता यावर ते अवलंबून असते.

श्री साईबाबांच्या चित्रामागे मोठे ॐ चे रंगीत चित्र काढून त्यावर किंवा आपल्या इष्ट देवता व ॐ वर टक लावून ५–१० मिनिटे सतत पाहावे व जप करावा––ध्यान मनन चिंतन-करता करता डोळे मिटावे व नंतर तेच चित्र आपल्या अंत:चक्षूसमोर दिसले पाहिजे. जप चालू ठेवावा. काही परदेशी वैज्ञानिक व योगाभ्यासकांनी ॐ चे अलौकिक सामर्थ्य अनुभवून त्याला Thy mystic word of power असे संबोधिले आहे.

जपापेक्षा शतपट श्रेष्ठ ध्यान आहे व ध्याना पेक्षा शतपट श्रेष्ठ लय आहे असे शास्त्रकार म्हणतात पण तो लय मननाधीन असल्यामुळे गुरुगम्य शास्त्रशुद्ध ॐ

द्वारा सहजसाध्य आहे. विश्वातील सर्व मंत्रात ॐ मंत्रा इतका लघुत्तम व सर्वच दृष्टीनी वैशिष्ट्यपूर्ण मंत्र अन्य कोणताच नसल्यामुळे ॐचाच स्वीकार केलेला आहे.

बायबल मध्ये लिहिले आहे की In the Begining was The Word. The word was with God. The word was God or Amen. हा 'आमेन' शब्द ॐचा अपभ्रंश असावा. शुद्ध स्वरयुक्त ॐ काराच्या उच्चारातील दिव्य सांगितले: कुंडीलिनी नामक सर्पाकार चित्शक्ति असलेले तत्त्व जागृत होऊन डुलू लागेल. संपूर्ण शरीरात Vibrations स्पंदन सुरू होईल. शरीर थरथर कापू लागेल व रोमांचित होईल. घाम सुटेल. थोडक्यात, बरेच चमत्कार अनुभवास येऊन मनुष्य पुढे साक्षात तेजोब्रह्म बनतो. हा जप सतत ७५-८० वर्षा पर्यंत चालू ठेवल्यास शरीर निरोगी ठेवून मानवाला परमार्थमार्गी करण्यासाठी ॐकार समर्थ आहे.

दीर्घ प्रणवाचा म्हणजे ॐ चा उच्चार करताना जो नाद होतो त्यावेळी चित्ताची एकाग्रता होऊ लागते. आपली फुफ्फुसे व हृदय बलवान होतात. शरीरातील काही ग्रंथीवर परिणाम होऊन त्या सशक्त होतात व अज्ञानपणे का होईना रक्तदाब मधुमेहावर चित्ताच्या एकाग्रतेमुळे बराच चांगला परिणाम होतो. या क्रियेला Psycho physiological व psychosomatic असे म्हणतात. मनुष्याने कधीही रिकामपण मिळाल्यास ॐ चा उच्चार सुरू करावा. मंत्राचा ध्वनि शक्य तो मधुर काढण्याचा प्रयत्न करावा. त्यामुळे मनावर व शरीरावर उत्तम परिणाम होऊन मानसिक दुर्बलता (Nervousness.) दूर होते.

ॐ चा जप म्हणजेच प्रणवाचा जप. प्रणवोच्चाराने शरीरातील विकृति काहीं दिवसानंतर बरी होते. मन व शरीर उद्योगरत ठेवून ॐ काराचा जप नियमित चालू ठेवणारांस रोगांचा प्रादुर्भाव होत नाही.

प्रतिकारशक्ति बलवत्तर होते. अशा सामर्थ्यवान वैभवपूर्ण उच्चारसुलभ आणि त्वरित फलदान करणाऱ्या ॐ काराची उपासना केल्याने फ्लू, न्युमोनीया, टायफाइड, एनफ्युएंझा व मानसिक अशक्तता व इतर शारीरिक व मानसिक विकार आपल्या जवळ येणार नाहीत इतकी आपल्यात प्रतिकार शक्ति तयार होते, हा लेखकाचा अनुभव आहे.

हजार ब्रह्महत्या, अगणित अगम्यगमन एका ॐ काराच्या ध्यानाने भस्मसात होतात. (सध्याच्या वैज्ञानिक किंवा पाश्चात्य शिक्षणतज्ञाला हे पटायचे नाही). प्रण-